

Библиотека
Познай себе си

№ 2

Уиб. 15788

III, 1323

БУГРИТЪ

(Стари български поселения във Франция)

Отъ

Д-ръ Хр. К. Стойчевъ

57



ДАР

София — 1927

Печатница на Сп. и Н Божинови

R 927.31

952

1953, III

1953, IV

ВАУПЫТЪ

(Страна дадена е в приложение в приложение)

Д-р

Д-р Хр. М. Стойков



София — 1953

Издадена на С. Н. Божков



БУГРИТЪ

Думата **бугъръ***) и нейнитѣ производни е интересувала много филолозитѣ и авторитѣ на рѣчници и енциклопедии: Тѣ всички сж единодушни да признаятъ, че **bougre** е измѣнение на **boulgare** (българинъ) и такава е и нашето мнѣние. Но твърдѣнието имъ касателно датата на нейното вмѣкване въ френския разговоренъ езикъ — въ XII-то столѣтие, намираме за неоснователно, защото ние считаме тази дата много по-раншна. Що се отнася пъкъ до разнитѣ значения на думата **bougre**, много повърхностно сж се засѣгали добритѣ ѣ значения, а доста дебѣло сж се

*) Въ френския разговоренъ езикъ сществува и днесъ дума **bougre**, отъ която произхождатъ **bougresse**, **bougrement** и др.

подчертавали лошитѣ обстоятелство, което, очевидно, съставлява капиталенъ недостатѣкъ за едно сериозно изучаване. Опрѣни на неиздадени исторически и други данни и на нѣколко догатки, ние ще се постараетъ да хвърлимъ малко повечко свѣтлина, както върху различнитѣ значения на думата, така и върху приблизителната дата на проникването ѝ въ френския езикъ.

Бугръ произлиза отъ **булгаръ** чрезъ изхвърляне на буквитѣ *л* и *а*, а **булгаръ** е името съ което въ миналото французитѣ сж именуваели българитѣ, които на днешния си говоримъ езикъ тѣ наричатъ **бюлгаръ**. Измѣненieto на **булгаръ** въ **бугаръ** се срѣща и сега въ България и Македония, гдѣто извѣстни селяни се наричатъ помежду си — **бугари**, а приблизително така и сърбитѣ именуваели българитѣ

(бугари, бугараши), а турцитѣ, както знаемъ наричатъ България **Бугаристанъ** и **Булгаристанъ**. Въ съчинението „Завладѣванието на Цариградъ“, кръстоносеца писателъ **Жофроа дьо Вилардюенъ** назовава българитѣ ту **богръ** ту **бугръ**.

Думата **бугръ** е отразила, несъмнѣнно, на времето си репутацията, която сж си били спечелили българитѣ въ миналото и лошия ѝ смисълъ, останалъ дори и до днесъ, датира отъ времето, когато избухна (858) схизмата между гръцката църква начело съ патриархъ Фотиусъ и латинската, начело съ папа Никола I. Този лошъ смисълъ се е засилилъ по-късно презъ XII ия вѣкъ, когато дойдоха въ Франция българскитѣ еретици изповѣдващи **богомилската ересъ**, извѣстна въ Франция съ названието **българска ересъ**.

Споредъ Волтеръ, Лоранъ Ешаръ е

писалъ текстуално: „Тая ересь е била най-скверната, най-опасната и най-жестоката отъ всички ереси“. Каква бѣше, прочее тази ересь?

Въ X-ия вѣкъ българския попъ **Богомилъ** основа религиозна секта, която взе името му. Тая секта бѣ нова форма на персийското манихейство отъ третия вѣкъ — широка синтеза на християнството и на източното язичество. Българскитѣ еретици вѣрваха само въ **Единого Бога**, създателъ на невидимия свѣтъ; за тѣхъ Твореца на видимия свѣтъ е дявола. Отъ това пѣкъ слѣдва да се заключи, че за тѣхъ човѣка, който е роденъ грѣшникъ, може да се спаси само като изповѣдва истинската и чиста (на гръцки чиста се казва **катаръ**) богомилска вѣра. Привърженника е трѣбвало да се отрѣче отъ всичко материално и плътско, като дѣло на дявола.



Българскитѣ еретици отричаха таинствата и възкръсването на мъртвитѣ; тѣ не признаваха нито иконитѣ, нито кръста, нито религиознитѣ обряди, нито даже празницитѣ; тѣ се молѣха на открито четири пѣти въ денонощието, четѣха Отче нашѣ биейки се съ псалтира въ гърдитѣ. Тѣхнитѣ богуслужебни книги бѣха написани на простонародния говоримъ езикъ; тѣ постѣха и бѣха твърдѣ благодѣтелни, въпрѣки че мразѣха просията. Тѣ се хранѣха съ риби, зеленчукъ и плодове и изхвърляха отъ храната си месото; тѣ бѣха скромни въ своето държание и облѣкло и, почивайки си отъ дневния трудъ, четѣха и тълкуваха Евангелието. Тѣ, изобщо, бѣха твърдѣ напредничави либерали за своето време, критикувайки царетѣ, болярството и богаташитѣ, усмивайки духовенството. Тѣ осждаха войнитѣ и смъртното наказание и при-

емаха брака, но не като тайнство, а като социална нужда и необходимост, поради което разтрогването му за тѣхъ бѣ безъ значение.

Новата ересь взе особно голѣмо разпространение при царь Петра (927—969). Този владѣтель бѣ прекаленъ миролюбецъ и голѣмъ мекошавецъ; той бѣ подчиненъ на всички врѣдни влияния и затова допустна византийския блѣсъкъ и корупция да овладѣятъ двора му и болярството. Висшето българско духовенство стана бърже точно копие на твърдѣ прочутото цариградско духовенство и, като него потъна въ пороци. Какво влияние, тогава, би могло да се очаква отъ подобни представители на религията и морала? И какъвъ по-благоприятенъ случай за да бжде фаворизирано разпространението на **чистата** богомилска доктрина, чиито послѣдователи, изхождайки отъ народа и

въ постоянно съприкосновение съ него непрестанно увеличаваха броя на привърженицитѣ си. Така реформаторското движение се затвърдяваше все повече и повече въ България и бързо печелѣше народнитѣ маси.

Като почувствуваха своитѣ интереси застрашени, представителитѣ на официалното духовенство и болярство организираха силенъ отпоръ и се отдадоха на най-ожесточено гонение; избититѣ еретици, се казва въ историята, възлизаха на десетки хиляди. Този тероръ е принудилъ едно голѣмо множество български богомили да се изсели отъ отечеството си; голѣмъ брой отъ тѣхъ проникна въ Германия гдѣто подготви почвата на Лютера (1483—1546) и на протестантизма; друга частъ се пръсна по Швейцария и Италия. Ние ги виждаме наврѣдъ въ борба съ корупцията и пороцитѣ и неуморни разпро-

странители на своитѣ идеи.

Запазвайки името си **богомили** само въ България, тѣ добиваха разни наименования въ странитѣ дѣто сж се явявали, така че: **каарти, апотактици, тюкарицияни, артроирити, монтанирсти, пуритани, патаани, водоа** и т. н. сж все сжшитѣ български еретици или пъкъ тѣхнитѣ послѣдователи, нѣщо което възприема и поддържа и покойния професоръ въ Колежъ-дѣо-Франсъ—Луи Леже.

Въ Франция тѣ сж дошли къмъ XI-ия вѣкъ. Познати първоначално подъ името **катари** (чисти), въ околността на града Алби, тѣ приематъ наименование **Албигойци**. Мѣстнитѣ духовни и, поради тѣхъ и свѣтски власти, не погледнаха съ добро око на тия размирни пришелци, смугители на установения редъ. Естествено, по отношение на тѣхъ тѣ взѣха най-строги мѣрки; строги

е малко казано — тѣ започнаха да ги преслѣдватъ съ жестокостъта, която бѣше присъща на суровитѣ нрави на тринадесетия вѣкъ. Папа Инокентий III, съ помощъта на **братята проповѣдници** (*Les frères Prêcheurs*), братство основано отъ Свѣтаго Доминика главно за тая цѣль, организира противъ тѣкъ кръстоносния походъ отъ 1209 год. — походъ, който продължи цѣли 20 години и завърши чакъ въ 1229 година съ тѣй познатия парижки договоръ (сжщия наричатъ още и договора на Мо¹). Отъ тогава и дори до началото на XIV-ия вѣкъ не става повече дума нито за албигойци, нито за българска ересь, нито пъкъ за българи.

Споредъ авторитѣ българитѣ-Бугри станаха умразни въ Франция и на свѣтскитѣ и на духовнитѣ власти само поради

1) Отъ Меаух градче до Парижъ.

доктринитѣ си; и би ли могло да бжде другояче? Знае се добрѣ какъвъ неприязненъ приемъ очаква и въ наше време всѣка нова идея отъ областъта на политиката, на философията и на религията, колкото такава идея и да е невинна. Какъ да се приеме тогазъ, че е било поиначе въ врѣмето на легендарния фанатизъмъ, тоя, който роди инквизицията и то, когато се е касало за една религиозна секта, повече отъ революционна? Отъ това имъ качество не еретици, та да станатъ козелъ-отпущения (*bois émissaire*) не е трѣбвало много. Тѣмъ се приписаха всички бивали и небивали пороци, вслѣдствие на което обстоятелство Волтеръ пише за тѣхъ: „Тия чудати люде изглеждаха толкова лоши, че всички ги третираха за еретици, а по сѣтнѣ почнаха да наричатъ съ тѣхното име нонъ-конформиститѣ, т. е. тия хора, които нѣмаха къмъ

дамитѣ това внимание, което имъ се дължи. По тоя начинъ такива хора днесъ се прекоросватъ **булгаръ**, като се изхвърлятъ отъ думата „булгаръ“ букви-тѣ л и а“. Понататѣкъ Волтеръ продължава така: „Думата **булгаръ**, както я произнасятъ **бугръ**, стана една неопредѣлена (*vague*) обида за лица съ варварски и извратени нрави“.

Когато френския кралъ Филипъ IV Красивия (*le Bel*) хвърли въ затвора Памиерския владика за едно негово провинение, Папа Бонифации VIII се разсърди и поиска да бжде той осъденъ отъ специаленъ съдъ, поради което изпрати на краля ултимативна була (нота) извѣстна подъ име **Ausculta fili**; въ нея той предяви своитѣ права да обладава едновременно духовната и свѣтска власти. Разсърденъ, Филипъ IV изгори тази була (1302 г.) и: „свика веднага Върхов-

ния Народенъ Сѣборъ *); Общинитѣ се обърнаха къмъ своя монархъ съ едно протестационно писмо, въ което казваха дословно: Голѣмо безобразие върши Бонифаций, като тълкува както му изнася, като българъ (съ изхвърляне на буквитѣ *l* и *a*) свещенната духовна мисълъ отъ Евангелието на Св. Матей: каквото вържете долу на земята, вързано ще бжде и горѣ на небето и каквото развържете на земята, развързано ще е и на небето. Като че ли тази мисълъ трѣбва да се тълкува не иначе а: когото папа Инокентий хвърли въ тъмница долу на земята, Богъ за това ще му отреди тъмница горѣ на небето“ *).

*) Les Etats-Généraux.

*) Тѣзи писания на Евангелиста Матей (18, 18) съставляватъ догматическо-юридическото основание на тайнството изповѣдь: по сѣщия случай въ Св. Иоана (20, 21, 23), четемъ: „И пакъ имъ рѣ-

Цитирания отъ петицията пасажъ трѣбва да ни задържи за единъ моментъ, защото отъ него най-добрѣ се схваща до каква степенъ българската ересь е била презрѣна, като не е могло да бжде даже споменато името ѳ, безъ то да се окастри, за да му се предаде чрезъ това една мръсна смисълъ.

И днесъ още не е рѣдкость да чуете, всѣкждѣ въ Франция, да казватъ: „Единъ Овернянецъ не е нито мжжъ, нито жена“. И понеже единъ Овернянецъ за френеца е всѣкога единъ бугръ, оскърблението засѣга естествено българитѣ.

Такавата си репутация богомилитѣ дължатъ, чини ни се, още и на пѣса-

че Исусъ: Миръ вамъ! Както ме Отецъ проводи и азъ провождамъ васъ“. И това като рѣче, духна и каза имъ: „Приемете Духа Святаго; на когото простите грѣховетѣ, простени имъ сж; и на когото задържите, задържани сж“.



нията на Корнелиусъ Непосъ, който, единъ вѣкъ преди Рожд. Хр., е написалъ книгата си: **De viris illustribus** (Великитѣ люде), въ която всѣка биография на великъ гъркъ започва съ указание на кой другъ великъ мжжъ той е билъ **любовникъ**. По-късно такива извратени нрави сж биле практикувани въ гръцкитѣ манастири на Света-Гора, отъ гдѣто идва и убеждението въ Западния свѣтъ, че всичко което иде отъ Истокъ е извратено.

Но и друго обстоятелство, вече отъ историческо естество, е способствувало много за да се засили неблагоприятната смисълъ на думата **булгаръ—бугръ**: Кръстоносцитѣ отъ IV походъ, вмѣсто да идатъ да се биятъ съ Турцитѣ въ Азия за освобождението на Божия гробъ, се намѣсиха въ чисто вътрѣшнитѣ работи на Византия. Тѣ, първомъ, подпомогнаха Исакъ Ангелъ, който бѣ детро-

ниранъ отъ брата си Алексия III, да си вземе наново трона на империята. Но понеже не дълго слѣдъ това Исакъ Ангелъ почина, тѣ покачиха на овакантения тронъ френския феодалъ Балдуинъ Фландърски, като по тоя начинъ основа Источната Латинска Империя (1204 г.). Новиятъ императоръ си позволи да оскърби на нѣколко пѣти своя могъщъ съсѣдъ българския царъ Калоянъ. Обиденъ послѣдниятъ му обяви война, която на 15 Априлъ 1205 г. свърши съ пълно поражение на Балдуиновитѣ войски при Одринъ и съ плѣняването на самия латински императоръ Балдуинъ.

Множество легенди проникнаха въ широкитѣ народни маси, както въ България, така и въ странство, върху понататъшната сждба на тоя нещастенъ императоръ. Легендата, обаче, която доби най-широко разпространение, е какъ Калоянъ заповѣдалъ да се отрѣжатъ

рѣцѣтъ и краката на прочутия принцъ, който, вслѣдствие на това, е умрѣлъ въ най жестоки мъки въ тѣй извѣстната днесъ **Балдуинова кула** въ Търново, на брѣговетѣ на рѣка Янтра, стѣнитѣ на която още се виждатъ въ старата българска столица. „Това бѣ достатъчно, казва Волтеръ, щото българитѣ да станатъ страшилища за цѣла Европа“.

Французитѣ казватъ **бугри** сжщо за хора, които имъ не харесватъ. Съ тая дума си е служилъ и Наполеонъ Бонапартъ въ 1805 г прѣди боя при Аустерлицъ; на 31 Ноемврий 1805, два дни прѣди този бой, принцъ Долгоруки се срѣщна отъ страна на императоръ Александра I съ Френския императоръ на самата бойна линия, за да третиратъ върху искането на послѣдния да не се пристѣпва къмъ военни дѣйствиа, а да се заключи миръ. Сигурно Александръ I е смѣталъ че Наполеонъ се бои отъ съ-

единенитѣ сили на Русия и Австрия и затова прибѣгва до тая си постѣпка; поради това Долгорукий се яви съ съвсемъ неприемливи условия. Напълно увѣренъ въ своята побѣда, Наполеонъ искрено е търсѣлъ да се избѣгне излишно проливане на кръвъ и, незадоволенъ въ това си желание, се завръщаль отъ тази срѣща въ най-угнетено разположение. Вървейки замисленъ, той минава покрай единъ старъ гренадиръ на стража, който, подпрялъ пушка на лѣвата си ржка, пълнеше съ дѣсната лулата си съ тютюнъ. Всецѣло погълнать отъ впечатленията си отъ току що воденитѣ прѣговори, той му каза: „Тия тамъ Бугри си мислятъ, че хей, така ще ни погълнать“. Стариятъ войникъ му отговорилъ: „Охъ! охъ! това съвсѣмъ не ще стане както си го мислятъ! — Ще имъ присѣдне. — Ние ще се намърдаме и презъ тѣхъ!“ Тази вѣра

на френския войнъ, че нищо не може да побърка на успѣха на френското оръжие, подѣйствува веднага убодрително на Наполеона и той, съ разведрено чело, продължи пжтя си, за да доподготви великата побѣда, втора каквато до тогазъ, едва ли е познавала историята.

Обстоятелството, обаче, че за да се оскърби нѣкой съ думата „булгаръ“, е трѣбвало тая дума да бжде прѣдзарително осакатена, не доказва ли, че тя, въпрѣки всичко, е запазила частъ отъ благоприятния си смисълъ, който и до днесъ продължава да си сжществува паралелно съ лошия? И, наистина, въ самия вече цитиранъ философски рѣчникъ на Волтера, четемъ: „Прѣзъ XVII-то столѣтие въ фландърската областъ най-обикновеното опредѣление за единъ снаженъ и красивъ момъкъ бѣше: „C'est un joli boulgare“ (Това е единъ

хубавелякъ българинъ). За добъръ човѣкъ се е казвало: „**Un bon boulgare**“. По-нататъкъ въ цитирания Волтеровъ рѣчникъ четемъ: „Когато Людовикъ XIV-ий завладѣ Фландрия, жителитѣ ѝ — фламандцитѣ, казваха за него: „Това е то Господарь истински Булгаръ, нашия прѣдъ него не е нищо.“¹⁾ Отъ тоя цитатъ слѣдва да се заключи, че „булгаръ“ се е казвало за красивъ мжжъ (*un bel homme*). Енциклопедията Ларуссъ употребява още значението **gaillard** (веселякъ) и **bon diable** (добрякъ).

Въ единъ Лионски ежедневникъ четохме за едно писмо на единъ отъ началницитѣ на четиринадесетътъ армии на републиката до организатора на отбраната Лазаръ Карно, отъ когото иска единъ помощникъ: „Пратете ми нѣкого въ помощь, но не нѣкой многоучень,

¹⁾ „*Notre gouverneur est un bien plat boulgare en comparaison de celui-ci*“.

който да сваля звѣздитѣ, не! а единъ добъръ **бугръ**“¹⁾).

Марселенъ Буде, извѣстенъ Френски и Овернянски историкъ, починалъ презъ всесвѣтската война, пише: „Възможно е употрѣблението на думата **бугръ** да е станало по-често, било поради даденото ѝ неопредѣлено значение, било пъкъ и това се срѣща по-често, като изразъ на фамилиярно добрячество огъ времето, когато Марà и приятелитѣ му печатаха освенъ вестниците „Père Duchêne“ и „Le véritable Père Duchêne“, но и „Les lettres **bougrement** patriotiques du père Duchêne“.

И днесъ още, думата **бугръ** е едно мило, приятелско обръщение, което се срѣща въ нѣкои области на Франция. Така, край брѣга на Женевското езеро, най-вече въ Тононъ-ле-бенъ, като ис-

1) „Envoyez moi un aide pour me seconder, mais pas quelqu'un de savant, mais *un bon bougre*“.

катъ да погалятъ нѣкое дѣте му казватъ: „Tu es un bon petit bougre“ (Ти си едно добро хрисимичко бугърче“).

Най-широкото, обаче, употребление на думата **бугръ** намираме въ френската провинция Оверния¹⁾. Тя се употребява тамъ съ добродушие и съ потупване по рамото, за да се засили, по тоя начинъ, повече идеята за другарство, която поражда: „**Бугри-де-Бугра**“ („**Bougrî de Bougra!**“). Кога пристигнатъ въ Ронский окржгъ работници-Овернянци, които всѣкога се придружаватъ отъ синоветъ имъ, населението казва: „**Voici les petits bougres qui s'amènent**“ („Ей ги че пристигатъ малки-тѣ бугри); тукъ думата **бугръ** не поражда у насъ нѣкаква мисль за ересь,

¹⁾ Тя се състои отъ окржитѣ Пюи-д'ю-Домъ и Канталъ и отъ околията Бриюдъ на окржга Хотъ-Лоаръ. Населението ѝ възлиза на близо единъ милионъ жители-Овернянци,

а само идея за трудолюбие, издържливост и почтенност.

* * *

Оверния е прочута на всички френци съ своя локаленъ танецъ **Ла-Буре** (La Bourrée d'Auvergne), танецъ къмъ който Овернянци сж много пристрастени и когото играятъ съ голѣмо оживление и жарь. До 1898 г. намъ не бѣ известно даже името на този танецъ, но, празнувайки Бждни вечерь (Le Reveillon) съ нѣколко овернянски студенти, ги видяхме да играятъ Буре-ята. Неописуема бѣ изненадата ни, защото това хоро бѣ ни повече, ни по-малко отъ българското хоро **ржченица** (посѣдница). Съ сжшитѣ стѣпки, сжшитѣ движения, сжщото дяволско увлѣчение. Нищо не липсваше: сжщото удряне на петитѣ по между имъ или равномерно по земята; сжшитѣ махания на ржцѣтѣ

и плюшене на пръститѣ, като чампари и сжщото шумно отпущане на ржцѣтѣ върху бедрата; сжщото приклѣкане; стжпка напредѣ стжпка назадѣ; сжщото обръщане и полунавеждане и сжшитѣ провиквания стимулиращи жара на играча. При все че, поради буйността съ която се играе, буре-ята е танецъ предимно за мъже, но и женитѣ често взематъ участие въ него, лице срѣщу лице съ мъжетѣ.

Французинѣтъ, който би видѣлъ да се играе българската ржченица, веднага би позналъ въ нея овернянския танецъ Ла-Буре.

Далечъ отъ насъ е мисълта да твърдимъ, че сходството между двата танца е абсолютно доказателство за тѣхния единенъ произходъ; на всички ни е добръ извѣстно, че танцитѣ на различнитѣ страни иматъ много прилики по между си; което, обаче, прави силно

впечатление, то е че въ гласътъ на който се играе буре-ята, ние чуваме една отъ най-разпространенитѣ народни пѣсни—**Бурено-Буренке**.

Нашето внимание се спира и отъ друго едно сходство — това на двѣтѣ първи думи отъ българската пѣсенъ **Буре(-но), Буре(-нке)** съ овернянското наименование **Буре**. Въ известни области на Франция, та даже и въ Пиемонтъ, подъ влиянието на мѣстни нарѣчия това име е станало, наистина, **бурелия**, но и въ този видъ измѣнение се е запазилъ корена **Буре**. Прочее гласътъ, танца и дори началнитѣ думи ни позволяватъ да твърдимъ, че сме прѣдъ едно и сжщо нѣщо.

Не ще бжде излишно, мислимъ, да упоменемъ едно свѣдение, което длѣжимъ на господинъ Алкантеръ дьо Брамъ, директоръ на музея Карнавале въ Парижъ, че танца **Бакхюберъ**,

споредъ професоръ Бланшаръ, се игралъ отъ цѣла Европа само въ България и Савойя. Прочутиятъ професоръ, сега покойникъ, бѣше най-добрѣ запознатия човѣкъ по въпроса за танцитѣ. Страстьта му да изучи тая материя го е накарала да посѣти всички страни и области на Европа, за проучвания, които сж му съставлявали единственото удоволствие извънъ лекциитѣ въ факултета на медицината въ Парижъ.

Мнозина френски и нѣмски филолози сж правили подробностни изслѣдвания, за да откриятъ произхода на думата **Буре**, като сж останали безрезультатни. Делзанглъ мисли, че **bou-gé-y-o** се приближава до **bon-roi-y-a**. Ние не виждаме тукъ нито сѣнка отъ прилика. Малзевенъ, който е добъръ познавачъ на келтскитѣ въпроси, допуска общность между келти и овернянци и възможность по този начинъ, за келт-

ски произходъ на думата **Буре**. Г-нъ **Гандийонъ-Жанъ-д-Армъ** съвѣтва г. Малзевенъ да ориентира своитѣ търсения къмъ българската история.

Френския писателъ **Гандийонъ—Жанъ-д-Армъ**, когото току-шо цитирахме, е всеобщо признатия въ страната си човѣкъ за най-учения по въпроси засягащи Оверния. Той е добръ оцѣненъ като поетъ, като отличенъ писателъ, като неуморимъ изслѣдвачъ, много търсенъ сказчикъ и авторитета му върху овернянскитѣ въпроси е признатъ отъ всички. Многобройнитѣ му трудове сж спрѣли вниманието на френското правителство, което го е наградило тая година съ ордена на Почетния Легионъ. Въ течение на пребиваването ни въ Парижъ прѣзъ 1924 год. той ни почете съ своето приятелство и ни научи много работи докосващи неговото родно мѣсто—Оверния. Благода-

рение на него ние знаемъ, че вариациитѣ на гласътъ, на който се пѣе Бурята сж многобройни, както сж многобройни и вариациитѣ на текста на сжщата пѣсенъ. Така, клермонтския композиторъ г-нъ **Теронъ** е хармонизиралъ четири сборника съ буреи и монтанярди¹⁾ — всичко около стотина парчета. Другъ овернянски композиторъ, г. **Canteloube**, който напоследъкъ стана много извѣстенъ съ лирическата си драма „**Le Mas**“, напечата свои сборници отъ буреи.

Г-нъ Гандийонъ-Жанъ д'Армъ притежава колекция отъ 72 текста буреи на овернянски диалектъ. Мисимъ, че е умѣстно да цитираме поне двѣ отъ тѣзи, които самъ той счита за най-интересни, съ французкия имъ прѣводъ, направенъ отъ самия него и, за пояс-

¹⁾ Montagnardes—сж овернянски пѣсни, които се пѣятъ по планинитѣ.

нение и българския такъвъ:

Ето едната:

Malhuroux q'uo uno fenno	Malheureux qui a une
Malhuroux qué n'o pas	femme
Oquel qué n'o pas si en	Malheureux qui n'en a pas
bô uno	Qui n'en a pas en vent une
Oquel qu'ô uno n'en bô	Qui n'en a une n'en veut
pas	pas
Tradéré ladéré déré	Tradéré ladéré déré
Tradéré ladéri déra	Tradéré ladéré déra

Нещастенъ е който си има булчица
 Нещастенъ е и който си нѣма
 Който си нѣма би желалъ да си има
 Който си има би желзлъ да нѣма.

Тралала Тралала
 Тралала Тралала

Ето другата:

Lo boulo la Mariana	Jé la veux la Mariane
Lo boulo omaï'ourai	Je la veux et je l'aurai
L'onoraï quérre	Je l'irrai chercher,
Lo menaraï	Je la menerai,
Malgrat soun païrè	Malgré son père,
Lésosaraï	Je l'épouserai

Искамъ я Марияна,
 Искамъ я и ще я взема,
 Ще ида да я търся
 И ще я доведа
 Въпрѣки баща ѝ
 Ще се оженя съ нея.

При все че въ открадването на момата всѣки българинъ вижда единъ български обичай, но тоя, като общъ и за други народи, не трѣбва да ни спира и отъ него не би трѣбвало да вадимъ заключения; намъ прави впечатление друго нѣщо — сходството на тоя текстъ съ тоя на една Костурска пѣсенъ:

„Нея ке я земамъ
 Жéна ке ми стáнетъ
 Чехли ке ѝ купамъ
 Да не бáра бóса
 Пò ситната рòса“.

гдѣто се вижда сжщата мжжестве-



на смѣлость да се има за жена избраната мома — „нея ке я зѣмамъ“.

Не по-малко характерна е и пѣсенъта, която пѣятъ въ карловско:

„Мари Радо, бѣла Радо,
Мене жа ме земишь
Баща ти не дава
Мене да ма земишь
Него жа убия
Тебе жа тя зема“.

И въ двата текста — овериянския и бѣлгарския, се вижда сжщата буйна смѣлость и мжжество да се притежава за сжпруга избраната жена.

* * *

Коего сега би съставлявало най-голѣмъ интересъ за насъ е да може да се установи отъ гдѣ си води началото всичко това? Овернянци ли отидоха въ Бѣлгария и научиха на своята пѣ-

сень и хоро българитѣ, или же българ-и дойдоха въ Оверния и предадоха пѣсенъта си и хорото си на овернянци. Българитѣ-еретици ли оставиха на Франция, прѣзъ своето нещастно прѣбивание своята пѣсенъ, или пѣкъ кръстоносцитѣ¹⁾ — овернянци, отивайки по сухо къмъ Цариградъ и Божия-Гробъ, сж оставиле тая слѣда при прѣминаването си въ България.

Послѣднето прѣдположение би могло мжно да се поддържа, защото кръстоносцитѣ, както ни е извѣстно отъ историята, сж пжтували всѣкога прѣзъ голѣмитѣ пжтища, минаващи

¹⁾ Кръстоносни походи е имало всичко осемъ; първия се е сформиралъ въ столицата на Оверния — Clermont — Ferrand прѣзъ 1097 г., а послѣдния свършва въ 1291. Историка би трѣбвало да разбере, защо не другадѣ а въ Оверния Петъръ Амьенски е намѣрилъ почва за първия кръстоносенъ походъ, 2

главно по долините, а ржченицата и пѣсенята Бурено-Буренке се срѣща най-много въ отстраненитѣ отъ полето планински селища.

Кръстоносцитѣ прѣминаха и прѣзъ Швейцария, Германия, унгария и Сърбия, безъ обаче да оставятъ въ тѣхъ пѣсенята и танца Буре. Не е, прочее, основателно да се прѣдполага че бурята е донесена отъ овернянци въ България.

Сега нека допустнемъ другата теза— че българскитѣ еретици сж пренесли въ Оверния своята пѣсенъ и танецъ; не би трѣбвало да забравяме, въ такъвъ случай, че тия еретици, несъмнено фанатизирани поради толкова гонения, заставени да прѣминаватъ пѣша разстояния отъ по 3000 километра, безъ да знаятъ язицитѣ на пропжтуванитѣ страни, скитащи въ плачевно състояние, не сж били предразположени къмъ

развлечения и то какви! Единъ танецъ тъй живъ, каквато е българската ржченица! А не бива да испущаме отъ съображение и друго важно обстоятелство, че всички забавления сж се смѣтали отъ богомилитѣ за внушения на Дявола! Но нека, въпрѣки това, пакъ да допустнемъ че българскитѣ еретици не сж се лишавали презъ своето странствуване отъ развлечения; питаме се тогазъ, защо въ Оверния само пѣсенъта и танца сж се запазили тъй живо и до днесъ, а не и въ Лангедока и въ Тулузенско, гдѣто историята намира най-многобройни тия еретици? Така че и тази хипотеза не трѣбва да ни спира. Въ такъвъ случай намъ се почти налага да допустнемъ съ доста голѣма сигурность, че овернянци и българи, въ отдалечени отъ насъ вѣкове и то много по-отдавна отъ Кръстоноснитѣ походи и отъ войнитѣ противъ алби-

гойцитѣ, сж съставлявали общо цѣло.

Въпроса който изниква отъ такова твърдение е: около коя епоха и какъ е било това? Имало ли е нѣкога, кога и какъ контактъ между българи, франки и Галли, та да е станало възможно поселяване на българи въ Оверния? При все че отъ такива търсения не може да се дойде до категориченъ отговоръ, все пакъ ще се доберемъ до нѣкои освѣтления. Единъ погледъ върху историята на българитѣ става прочее, наложителенъ.

Прѣди да заематъ въ Европа мѣстото което населяватъ българитѣ днесъ въ Балкански П-въ, тѣхъ виждаме ту въ Азия, ту въ централна Европа, ту въ Уралска Русия.

Арменския историкъ Мойсей Коринтски (407—492) пише въ своитѣ съчинения, че при Арменский царь Арзасъ, който билъ на прѣстола отъ 199 до

116 г. пр. Р. Хр. една многобройна българска колония, изпждена отъ своето отечество, поради цивилна война, дошла подъ водителството на нѣкой си Вундъ или Ванендъ въ областта Пазенъ на сѣверъ отъ арменския Араксъ.

Въ историята на Лонгобардитѣ¹⁾ Павелъ Дяконъ казва: „Слѣдъ като Лонгобардитѣ прѣминаха рѣката (Одеръ) и стигнаха на отвждната земя, останаха тамъ извѣстно време и, понеже бѣше спокойно, неподозирайки нищо лошо, тѣ си стояха безгрижни. Една нощъ, обаче, когато отъ немарливостъ всички почиваха, върху имъ врѣхлетѣха ненадѣйно българитѣ, убиха мнозина, нараниха други и извършиха такава сѣчь, че падна убитъ и самия имъ князь Агелмундъ, дъщерята на когото бѣ отведена въ плѣнь.

¹⁾ Печатани въ Хановсрѣ въ 1878 г.

Щомъ обаче се посъвзеха, Лонгобардитѣ си избраха за князь Лансиона и понеже той бѣ и младъ и буенъ, поиска да отмъсти за убиството на Агелмунда, чийто храненикъ бѣше. Той тръгна на бой срѣщу българитѣ, нъ още въ самото начало на сражението, Лонгобардитѣ обърнаха грѣбъ и избѣгаха въ лагера си“.

Този цитатъ е цѣненъ по това, че показва колко българитѣ, още прѣзъ първото столѣтие сл. Р. Хр. сж биле въ близко съсѣдство съ Галлитѣ.

Конрадъ Милнеръ въ Щудгардъ притѣжавалъ колекция отъ стари географически карти, между които и една отъ Св. Иеронимъ (331—420), която е била изработена споредъ указанията на палестинския Архиепископъ Евзебий (270—328) извѣстенъ подъ име **баща на историята на църквата**. Върху тая карта е била фигурирала и България и

то въ источната частъ на централна Европа. Както това знаемъ отъ историята, тѣзи области сж съставлявали частъ отъ френскитѣ владѣния, напр. прѣзъ царуването на Карла Великий (742—814). Едно навлизане на българи въ централното плато на Оверния не би срѣщнало прѣзъ ония времена нѣкакви препятствия.

Отъ недавнашнитѣ проучвания на историцитѣ се истъква че прочутитѣ **Хуни** не сж биле друго освѣнъ българи както и **Бошь** прѣзъ всесвѣтската война а и сега още—сж нѣмцитѣ. Тѣхния царь **Атила** нарѣченъ побѣдитель на источнитѣ и западни императори, желаейки да присъедини къмъ владѣнията си и Галия, се приближилъ съ войскитѣ си дори до вратитѣ на Парижъ, падането на който градъ е било предстояще. Пълководеца **Аециусъ**, обаче слѣдъ като организиралъ добръ охра,

ната на града, нападналъ Атила и го разбилъ въ шалонското поле въ 451 г. Този бой въ историята се нарича **Каталунския бой**. И да не приемемъ напълно, че Хунитѣ сж биле българи, не може да се отрѣче че ядрото на войскитѣ на Атила е било българи. Столицѣ на Атила е билъ града **Токай** въ Панонска България — днешна Унгария. Каго се знае че хунския царь въ тоя бой е участвувалъ съ близо 400 хиляди войници, мжчно би било да се изключатъ отъ тая армия българитѣ. Слѣдъ поражението на тая колосална маса отъ хора, допустимо е че множество българи сж избѣгали въ мжчно достъпната овернянска областъ. Като ни е известно, че въ далечни врѣмена, при войнитѣ сж заселявали съ плѣнници по-малолюднитѣ провинции, защо да не прѣдположимъ, че българи сж на-

селиле Оверния по такъв именно случай.

Касиодоръ пише въ 468 г. че българитѣ сж Паноно-Илирийски народъ и че сж най-ужаснитѣ хора въ цѣлия свѣтъ.

Павиянския владика Енодиусъ, като произнесъ пъ рѣчь прѣдъ Теодориха Великий (505) по случай многобройнитѣ му побѣди, го възхвалява най-специално за гдѣто билъ побѣдилъ „тѣзи българи, които до тогава сж завладявали всичко което сж пожелавали“.

До тука е въпросъ за българи, но не като политически организирана държава. За такава ставя въпросъ само къмъ седмото столѣтие, презъ господаруването на Хана Кубратъ въ Волго-Уралскитѣ области. Този владѣтель е ималъ петъ сина. Слѣдъ смъртъта на баща си двамата най-стари сж останили да управляватъ бащината си държава а дру-

гитѣ трима: Аспарухъ, Куберъ и Алцеко сж се изселили на чало на силни отряди; Аспарухъ е нахлулъ въ Балканский П-овъ прѣзъ Дунава и Добруджа, разбилъ войскитѣ на византийский императоръ Костантинъ Погонатъ (679) и образувалъ тази държава, която, слѣдъ много перипетии на мѣгжшество и робство съставлява днешното Царство България. Другия братъ Куберъ се поселилъ съ ордата си, може би **Ударь-Българь** въ Панония — днешна централна Европа, граничаша на западъ съ Тиролъ. Тамъ българитѣ сигурно сж намѣрили свои сънародници установили се тамъ по-отрано. До десетия вѣкъ историята ги споменува тамъ, така че и тѣ сж биле включени въ империята на френския кралъ Карлъ Великий (742—824); **Куберъ** призналъ властта на Аварския Хаганъ, комуто станалъ васалъ. Въ 670 г. той възстаналъ про-

тивъ Аваритѣ, напустналъ Панония, прѣминалъ Дунава и завзелъ Кирабийското (Битолското) поле, гдѣто живѣло славянското плѣме Драгувити.

Историята на отряда на Кубера се разказва друго-яче отъ българския историкъ проф. Златарски. Като се установилъ въ Панония и станалъ васалъ на аварския ханъ, когато последния умрѣлъ, Куберъ се явилъ кандидатъ за вакантния прѣстолъ. И българи и авари искали „всѣки за себе си“ мѣстото, до като изникнали голѣми размирици. Понеже боятъ който е послѣдвалъ се свършилъ съ щастие за аваритѣ, 9000 българи е трѣбвало да напуснатъ страната (626 г.) Тѣ поискали тогава и получили гостоприемство у французитѣ, царь на които е билъ Дагоберъ. Последний наредилъ да ги разквавтируватъ въ Бавария размѣсено съ французитѣ. Посъвѣтванъ, обаче, отъ своитѣ

приближени, той заповѣдалъ да избиятъ една нощъ новодошлитъ. Едва ли отъ тая кървава баня сж се отървали 700 души, които сж получили гостоприемство въ Венециянската областъ (631—32 г.).

Коего въ случая е важно да запомнимъ е, че споредъ едни историци Кубертсвия отрядъ е заминалъ за Македония, а споредъ други — за Венеция; защо да не допустнемъ че поне една часть отъ изнанниците е взела пътя за Оверния?

Нека видимъ сега пъкъ що става съ най-малкия синъ на Кубрата — **Алцеко**. Той тръгналъ къмъ Италия и се установилъ въ областта **Самниумъ**; г-нь **Юрданъ Венедиковъ** ни дава свѣдения за неговата сждба, благодарение на даннитъ събрани отъ него отъ г-нь **Алфонсо Перелла** — Кралски Италиански археологъ. Стигналъ въ Самни-

умъ Алцеко потърсилъ гостоприемство у краля **Гримоалдо**. Послѣдний го прегратилъ на своя синъ **Ромоалдо**, управителъ на областта **Беневенто**; Ромоалдо далъ съгласието си щото Алцеко да се установи съ своитѣ хора въ мѣстноститѣ **Сопиниумъ**, **Ровиянумъ** и **Изерния** и далъ на Алцекони титлата **Дукъ Гасталди**. Спомена за българския му произходъ е запазенъ доста живо и до сега въ населението на Самниумъ, главно въ селото **Канталупо**, въ съсъдство на което се намира планината **Monte Bulgaria**, най-рѣзко доказателство за нѣкогашното тамъ пребивание на Алцековитѣ българи.

Както вече казахме двамата най-стари синове на Кубрата — **Батбаянъ** (извѣстенъ още подъ името **Баянъ**, **Безмеръ**) и **Котрагъ** сж останали въ държавата на баща си. Тя е била нѣкога твърдѣ голѣма и съ граници:

на Истокъ — Уралскитѣ планини и Аралското езеро; на югъ — Армения, като даже и града Ериванъ, споредъ Д-ръ Риза-Нуръ, е билъ включенъ въ старата българска държава. Отъ това става явно че Кавказкитѣ планини съ Дагестанъ на истокъ и Георгия (Грузия) на западъ сж биле български владѣния. Границитѣ на западъ не сж ярко очертани, нъ на сѣверъ Велика България е достигала до нѣкакви си фински племена. Столица на тѣзи племена е билъ града **Болгаръ**, разположенъ до втичането на р. Кама въ р. Волга, до днешния градъ Симбирскъ. Не българитѣ прочее сж взели името си отъ р. Волга, а тая рѣка, която се е казвала **Етиль**, е получила наименованието си отъ народа, презъ държавата на който е протичала.

Голѣма култура е цвѣтѣла въ тази държава и голѣма търговия тя е разви-

вала. Въ книгата си „Развалинитѣ на града Болгаръ“ (печатана въ 1854 г.), английски пътешественикъ **Турнерелли** казва: „Града Болгаръ е столица на единъ народъ и държава, който и днесъ ни служи за поука. На врѣмето си той е билъ толкова великолѣпенъ, колкото и Картагенъ. Рускитѣ прѣдания го наричатъ **Славенъ**, а Гърцитѣ го наричали **Мегали Полития** (Великъ Градъ). Когато Арабитѣ посѣтили града Болгаръ сж останали смаяни отъ неговото величие и култура.

Махмутъ-Омеръ въ 8-ия вѣкъ казва че града е цвѣтущъ, нъ не се знае отъ кого и кога е построенъ. Татаритѣ считатъ тоя градъ за свещенъ и отъ всѣкъждѣ прииждатъ въ него многобройни поклонници“.

Хюсеинъ Данишъ, професоръ по персийска литература въ Цари-

градский университетъ е предалъ на зап. генералъ Т. Марковъ едно стихотворение прѣдставляваще значителенъ интересъ. Тази поезия е творение на прочутия персийски поетъ **Назиръ-И-Косровъ-Аллеви**. Слѣдъ като пропжтувалъ разни мѣста въ Азия и Африка презъ годинитѣ отъ 1045 до 1052, той говори за българката така въ слѣднитѣ стихове:

„Хеме жйоври менъ езь булгарианесть
 „Ки мадамемъ хейни байедъ Кнесиденъ;
 „Гунехъ Булгариенца низъ хемъ нистъ,
 „Бигуемъ геръ то битвани сениденъ;
 „Кодейа! ине бела во фитне езь тостъ,
 „Великенъ Кесъ неми аредъ чегинденъ;
 „Лебо дендани анъ Кобани чонъ махъ,
 „Бедине Куби небейесть аафериденъ“.

Преведени на български тѣ ще рѣчатъ:

„На българскитѣ моми азъ дъл-
 „жа всичкитѣ си страдания и тия ми

„страдания ще траятъ до като умра. Въ
 „сжщность за това не сж грѣшни българ-
 „китѣ и ако си кажа истината не зная
 „дали ще бжда повѣрванъ. О! Боже
 „мой! на мжкитѣ които страдая причи-
 „ната си Ти, Господи, но кой ще по-
 „смѣе да отвори уста да каже тая ис-
 „тина?

„О Боже благий! Ти не трѣбваше
 „да сътворишъ съ такова съвършенство
 „устнитѣ и зжбитѣ на тия чаровни бъл-
 „гарки, които сж блѣстящи като лу-
 „ната“.

Друга поезия, дължима на Дагестан-
 ския поетъ **Шехъ-Махмудъ-Ефенди**,
 възпѣва града Болгаръ въ възторжени
 стихове:

„Града Болгаръ така силно се же-
 лае отъ сърдцето, щото колкото и да
 сме отъ него далеко, той винаги стои

прѣдъ нашия взоръ; недѣйте сравнява града Болгаръ съ Шамъ, Иеменъ, Иракъ и Хоросанъ! Поклонниците само единъ пжтъ ги посѣщаватъ, но тозъ който еднажъ зърне Болгаръ, непрестанно все купнѣе пакъ да го посѣти. Безсмъртний Илия*) напустна извора животворний и стрѣмително се носи къмъ Болгаръ. Докато всѣкадѣ другадѣ цари мракъ въ Болгаръ е само блѣсъкъ. Това българско святилище, съ своитѣ арки и куполи, съ бистритѣ си и животворни води, заслужава всѣки да го види²⁾“.

Развалинитѣ на Болгаръ се виждатъ и сега на брѣга на р. Волга въ Казанската губерния. Въ XIII столѣтие

1) Св. Илия е на честь и въ мохамеданската религия.

2) Заето отъ Турската история на Д-ръ Риза-Нуръ, прѣводътъ на която дължимъ на г-нъ Дим. Груевъ адвокатъ въ Неврокопъ,

арабския историкъ **Абуль-Феда** го упо-
мѣнува като граниченъ пунктъ на по-
знатитѣ по него време сѣверни страни;
за Болгаръ говори въ съчинението си
и италиянския пѣтешественикъ **Марко**
Поло.

Болгаръ, слѣдъ като е нападанъ
нѣколко пѣти, е билъ най-сетнѣ изго-
ренъ и унищоженъ отъ Тамерлана
(1333—1405).

Изходящи отъ такъвъ културенъ
центъръ, разнитѣ български миграци-
онни отряди сж разнасяли, естествено и
разпространявали тая култура въ мѣст-
ноститѣ, гдѣто сж се установявали на
постоянно пребивание.

Не е за отминавание и друго пред-
положение какъ българи сж могли да
се заселятъ въ Оверния, поради войнитѣ
на българския вождъ **Омортагъ** ханъ,

наричанъ още и **Мортагонъ** (814—832). Този български владѣтель не е воювалъ никакъ съ византийцитѣ; той, обаче, е водилъ войни съ френцитѣ, държавата, на които е граничела съ българската държава. Въ тия войни той е билъ разбитъ, отъ гдѣто и възможността да се пренесатъ въ Оверния плѣнени българи; и друго обстоятелство, обаче, е способствувало за изселване на българи въ Франция — гонението на което сж биле подвѣргнати тѣзи отъ тѣхъ които сж биле приели християнството, а такива е имало маса.

Не е безинтересно да споменемъ тукъ и това, което пише Марселенъ Буге за възможнитѣ български нашествия въ Оверния: „Историята дава множество примѣри за нахлувания въ нашата земя на хора отъ балканскитѣ и дунавски области, даже слѣдъ периода

на голѣмитѣ варварски нашествия. Ето и едно таково нашествие, застъгаще областта Канталъ и непосредственнитѣ ѝ граници: Въ 1210 г. страшни чети идящи отъ югъ, слѣдъ като бѣха превзели Лагйолъ и Мюръ-де-Баресъ, застрашиха едновременно Горна-Оверния и Родезъ. Жанъ-де-Бомонъ отъ една Оверно-Рурергска фамилия, който бѣ Сейнйоръ на Тиниеръ, воюва съ тѣхъ, разби ги и, така, предпази областта отъ кърваво опустошение. Въ знакъ на благодарностъ града Родезъ рѣши камбанитѣ въ цѣлий градъ да биятъ гръмко всѣкога когато пристига тамъ Тиниерския Сейнйоръ. Освенъ тия почести, градътъ е установилъ да му се поднася единъ подаръкъ отъ комисия състояща се отъ консули и благородници като на Освободителъ. Още съ влизането си въ замъка пратенницитѣ е трѣбвало да извикатъ три пжти: Да живѣе Тиние-

росъ който ни запази и защити отъ албигойцитѣ и отъ българитѣ.

И да се допустне даже, продължава Марселенъ Буге, че послѣднитѣ не сж биле българи дошли отъ България, името съ което сж упоменати свидѣтелствува за нашествия на истински българи, нашествия станали отъ по раншни времена и твърдѣ ужасни, за да останатъ тъй живи въ народната паметъ“.

Въ този цитатъ прави впечатление че „Албигойци“ и „българи“ не се смѣсватъ. Касателно твърдението пъкъ, че българитѣ сж дошли отъ балканскитѣ и отъ дунавскитѣ области ще кажемъ, че цитираниятъ историкъ М. Б. като незапознатъ добръ съ българската история, счита за единствено потекло на българитѣ само Балканска България.

Марселенъ Буге продължава по-

нататъкъ така: „Около четири години слѣдъ завземането на Мюръ-де-Баресъ отъ тия чети, вуйчото на Отона IV-ий Феранъ Португалски-Фландърски графъ, доведе въ помощъ на своя внукъ, който е билъ въ война съ Филипа Августа, не по-малко страшни орди. Вуйчото идваше отъ югъ къмъ централна Франция и съставляваше предметъ на ужасъ за народа който го зовеше съ прозвище **Авинйонския Бугръ**.

Било че прозвището „бугръ“ е било дадено на португалския принцъ, защото е ималъ въ своитѣ орди и българи, било пъкъ само за по-голѣма фигуративность, на всѣки случай то свидѣтельствува най-краснорѣчиво за впечатлението оставено въ страната отъ българскитѣ бойци.

Ги IV Форезки, освѣнъ форезескитѣ и Лионскитѣ си владѣния, като голѣмъ

владѣтель и на земи въ Оверния, е билъ натоваренъ отъ Филипа Августа да възпрепятствува на преминаването на Бугъра Феранъ. За цѣльта той събралъ много войници, както въ своитѣ имения, така и въ съсѣднитѣ провинции и въ едно сражение при Бувинъ¹⁾ разбилъ Бугъра Феранъ Португалски. Послѣдниятъ е билъ хванатъ въ плѣнъ и заведенъ предъ нозѣтѣ на краля въ Парижъ. Тукъ той е билъ развежданъ изъ улицитѣ окованъ въ желѣза и прѣкора му бугръ е билъ замѣненъ съ подигравката *Ferand enferré* („желѣзко въ желѣза“).

Не трѣбва да се забравя че зъ първитѣ вѣкове на християнската ера Европа и, особено, централна Европа,

1) Въ Версайлския дворець видѣхме картината за този бой.

е приличала на едно развълнувано море, чийто вълни сж представлявали множеството народи догонващи се единъ други, отстъпвайки и напредвайки непрестанно. Атлантическия океанъ и Средиземното море, както и непристъпнитѣ планински мѣстности, сж спирали тия народи щомъ тѣ сж достигвали до тѣхъ вслѣдствие невъзможността имъ да отидатъ по-далече. Тамъ тѣ сж се организирали за да дадатъ отпоръ на слѣдващитѣ ги и угрожаващи други вълни отъ народи-нашественици. Съсѣмъ близо до ума и приемливо е, ако допустнемъ, че тластнатата отъ подобни вълни, нѣкоя българска орда е достигнала до централното плато въ Оверния, гдѣто се е задържала, благодарение на мъчнодостъпността на планинскитѣ и горски мѣстности. Попаднала тамъ въ благоприятно мѣстоположение и добри климатически условия за да задоволи

расовитѣ си и стопански нужди, тая орда се е задържала и е закрѣпнала.

Ако и войнствено племе, българитѣ сж и трудолюбиви; еднажъ стабилизирани, тѣ сж се омиротворили и сж се отдали напълно въ грижи да използватъ своитѣ естественни качества на трудолюбие, търпеливостъ, издържливостъ и постоянство.

Мжчно е да се подкрѣпи тезата ни съ данни отъ езика, защото даже днешнитѣ българи не знаятъ какъвъ точно е билъ езика имъ преди да дойдатъ на Балканитѣ. Касателно пъкъ езика на овернянци — той е нѣкакво латинско нарѣчие и съвпада къмъ тѣй нарѣчения френски диалектъ Лангъ-д-Окъ¹⁾. Овернянци сж усвоили езика на мѣст-

¹⁾ По отношение на езика Франция се дѣли на три зони: Сѣверната говори езикъ на „уи“ т.

нитѣ латинци сжщо тѣй както Аспаруховитѣ хора усвоиха Славянския диалектѣ и Алцековитѣ — италиянския.

Българското племе има голѣма склонность къмъ изучване на чуждитѣ езици; щомъ българина срѣщне друго-язичникъ той почва да се мжчи да говори на езика на своя събесѣдникъ. Коего, обаче, е по-характерно за насъ българитѣ въ сравнение съ другитѣ славяни е твърдостъта и натъртеностъта съ която ние изговаряме. За отбѣлѣзване е грубото българско произношение на буквитѣ ш и щ, които поляцитѣ произнасятъ само като шептение. Овернянци сжщо произнасятъ твърдо когато говорятъ на своето нарѣчие и

е. за да кажатъ „да“ казватъ „уи“, централната зона е езикъ на „ок“, т. е. за „да“ казватъ „ок“ (Langue-d'oc), а въ южната зона казватъ „си“ за „да“.

въ езика имъ има много ш и щ. Тукъ е мѣстото му да споменемъ за тѣхното фуцра!

Тѣзи които сж слѣдѣли френския животъ преди около 25 години си спомнятъ за атентата на анархиста Вайянь въ френската камара. За да предотврати суматохата между депутатитѣ вслѣдствие хвърлената бомба, председателя на камарата Шарлъ Дюпюи, по произходъ овернянецъ, извика отъ мѣстото си: „Засѣданието продължава“! (La séance continue!“). Вмѣсто успокоение, тия думи произведоха единодушенъ смѣхъ тѣй като Дюпюи произнесе с-то отъ Séance по овенянски — ш.

* * *

Нека сега потърсимъ аргументи въ подкрѣпа на нашата теза въ физическия типъ и расовитѣ отличия на бъл-



гарина и овернянеца. Когато българитѣ сж проникнали въ Балк. п-въ тѣ сж се смѣсили съ обитателитѣ му славяни, но въпрѣки произлѣзлото отъ това кръстосвание на раси, отличителнитѣ черти на българския типъ сж останали преобладающи, по-малко въ равнината, а повече въ планинитѣ. Тукъ брюнета се отличава рѣзко отъ блондина, който е по-скоро славянски типъ; овернянеца е тоже брюнетъ и, до неимовѣрность прилича на българския балканецъ. Тая прилика е констатирана многократно отъ французи, на които е произвела силно впечатление. Така, военния кореспондентъ на в. Еко-де-Пари г-нъ де Сегоизакъ пише на 26 октомврий 1912 г., презъ време на балканската война: „Българския народъ напомнюва по много черти овернянскитѣ селяни“.

Военния кореспондентъ на в. „Лйо

Танъ“ (или в. „Фигаро“?) Г-нъ Реймонъ Рьокули пише: „Добросъвѣстенъ, внимателенъ, бавенъ и нѣкога тежъкъ, българина ни поражява главно съ това че е здравенякъ и силенъ; той нѣма блѣскавото и нѣкакъ си буйно въображение на сърбина; той нѣма и одисеевската гъвкавость и хитра тънкость на Гърка. Гърка и сърбина сж, може да се каже гасконеца и провансалеца на Балканитѣ; българитѣ, пъкъ, сж овернянцитѣ. И, вѣрвайте, че въ моитѣ уста това сравнение е тѣй-же похвалително за българина, както е и за овернянеца“.

Въ този цитатъ проглежда ясно колко овернянеца е злопоставенъ въ Франция. Умѣстно е да подчертаемъ че когато французина говори за него, му прикачва и думата „bougre“ — Bougre d'Auvergnat.

Г-нъ Гандийонъ-Жанъ-д'-Армъ кой-

то е единъ високопросвѣтенъ французинъ отъ Оверания, съ обширна култура, владѣющъ отлично нѣмски и английски езици, се показва особено благосклоненъ къмъ насъ прѣзъ 1924 г. когато бѣхме въ Парижъ. Всѣки понеделникъ той приемаше въ домътъ си по-виднитѣ овернянски писатели, поети, поетеси, композитори, скулптори, живописци, артисти и пр. и на тѣзи срѣщи канѣше и насъ „като компатриотъ“. Сходството на българи съ овернянци бѣ често предметъ на разговоръ. Овернянеца живописецъ г-нъ Бюссени каза еднажъ, че намира удивителна прилика между овернянцитѣ и фотографирани български военноплѣнници. Това твърдѣние като такова на живописецъ — а живописцитѣ знаятъ да виждатъ точно чертитѣ и израженията, е отъ голѣмо значение за насъ.

Презъ септемврий 1904 г. взѣхме



участие въ една научна медицинска ек-
скурзия по термоминералнитѣ станции
на централна Франция. Бѣхме въ самия
центръ на Оверния. Каква голѣма бѣ
нашата изненада да се чувствуваме ка-
то въ позната и сродна намъ страна!
Сжщитѣ физиономии, сжщата походка,
сжщитѣ стройни и лични брѹнети, съ
малко груби черти, съ слабо мургави
лица и здрава жбна система. Нѣкои
отъ тѣхъ носѣха великолѣпни бради
наподобаваци извънредно много бѹл-
гарски попове, въобще вънкашность
на здрави натури. Тази здравина, добръ
позната въ Франция, имъ позволява да
се отдаватъ на най-трудни професии.
Тѣхната дълговѣчность, естествено по-
слѣдствие на добро здраве, се прибли-
жава до тая на бѹлгаритѣ — просла-
вена отъ многоизвѣстния професоръ отъ
Пастѣоровия институтъ — сега покойникъ
— Илия Мечниковъ.

Въ енциклопедия Ларусъ четемъ за българитѣ че, ако и да сж неустрашими войници, тѣ лесно се отдаватъ на мирни занятия, каквито сж земледѣлието и скотовѣдството; съ сжшитѣ черти въ Ларусъ сж охарактеризирани и овернянцитѣ.

Много естествено е, че Оверния, съ своитѣ богати пасбища и гжсти гори, е привлѣкла българитѣ и, по този начинъ, се е благоприятствувало на развитието на скотовѣдството, на дърварството и вжглищарството. Българитѣ въ Родопскитѣ гори и до сега още се занимаватъ съ вжглищарство, а въ Франция почти всички вжглищари сж овернянци.

Въ своята **Универсална география** Елизе Реглюсъ казва че българина е честень, пестеливъ, гостоприемень, ра-

ботливъ и много любящъ просвѣтата; тия сж, обаче и присжшитѣ качества на овернянци. Еднитѣ и другитѣ работятъ много, живѣятъ съ малко и економисватъ всичко каквото могатъ. Упоритостъта, недостатъкъ или качество, е еднаква и у двата народа; французитѣ познаватъ добръ овернянската — минаваща за пословична, а упоритостъта на българитѣ прави силно впечатление на чужденцитѣ. За нея Викторъ Бераръ, професоръ въ школата на висшитѣ науки въ Парижъ казва въ „La Revue de Paris“: „Българина гони и сполучва да залови заяка съ волската си кола“.

Друга характерна черта на двѣтѣ раси е гурбетчилъка; когато пролѣтното слънце почне да топи снѣговетѣ, отъ всѣки овернянски домъ тръгватъ мжжетѣ за печалба въ по-голѣмитѣ градове, било като дърводѣлци, било

като зидари и пр. Сжщото срѣщаме и съ българитѣ, които виждаме прѣснати изъ Ромъния, Унгария, Турция, Сърбия, та даже и по Швейцария и Русия. Щомъ приближи зимата, подобно на овернянци, тѣ се завръщатъ въ своитѣ села съ спестенитѣ си пари. Единствени овернянцитѣ въ Франция учатъ лесно чужди езици както сме и ние българитѣ.

Въ подкрѣпа на нашата теза нека ни бжде позволено да цитираме още нѣкои автори. Ламартинъ¹⁾, бидейки боленъ, е останалъ да лежи въ нѣкое село до Ихтиманъ (Вѣтренъ?) и, като наблюдавалъ тамъ отблизо българитѣ, казва за тѣхъ: „Азъ можахъ да изуча българитѣ въ интимния имъ животъ — въ домоветѣ имъ. Тѣхнитѣ нрави сж

1) „Voyagé en Orient“.

като тия на швейцарскитѣ и на савоярдскитѣ селяни; тѣ сж скромни, кротки и трудолюбиви; женитѣ и момитѣ имъ носятъ дрѣхи като швейцаркитѣ по планинитѣ. Тѣ сж красиви, пѣргави и грациозни; нравитѣ имъ сж много чисти. Видѣхъ и хората (танцитѣ) имъ — тѣ приличатъ на тия въ селата на Франция“.

Въ предговора на една книга*), Жуетенъ Годаръ, сенаторъ въ Франция и бивши м-ръ, сжщиятъ, който бѣ членъ и на Карнегиевата комисия, пише съ дата 28 мартъ 1926 г.: „Българскитѣ народъ е една силна раса отъ селяни сродни по климатъ, по качество на земята си и по тежкия си трудъ съ населението на нашето централно плато (Оверния). Тѣ иматъ сжщитѣ мелодии,

*) „La situation en Bulgarie“ (1926).

сжщия ритмъ на хората; домашнитѣ имъ селски обичаи сж сходни. Тѣ никакъ не се боятъ да странствуватъ по далечни мѣста за да извършватъ най-трудни занятия, като всѣкога се завръщатъ въ родното огнище, къмъ което е прикована мисълъта имъ. Планинитѣ имъ сж красиви и представляватъ непристѣпни убѣжища за свободата. Тѣхнитѣ традиции продължаватъ и въ далечнитѣ мѣста, гдѣто движението на народитѣ прѣзъ течение на вѣковетѣ сж оставиле български колонии. Съ това се отличаватъ можщо жизненитѣ джнери. Тѣ пушатъ коренитѣ си и разцвѣтѣватъ и вързватъ плодове гдѣто сж пресадени отъ нѣкоя воля или отъ нѣкой катаклизмъ“.

Въ броя отъ 12 Априль 1924 г. на в. „L' Auvergnat de Paris“ четемъ: „Ахъ, да бѣхте посѣтили Оверния презъ 1830

г.! Каква пѣстрота на костюми, какви възхитителни хора биха обаяли погледа ви! Какво разнообразие отъ пѣсни би очаровало ушитѣ ви! И колко приказки и басни бихте могли да чуete на седянкитѣ въ селскитѣ хижи!“

Бидейки въ Парижъ презъ 1924 г. г-жа Гандийонъ-Жанъ-д'Армъ ни говори за нѣкакъвъ си много стариненъ албумъ съ цвѣтни картини на костюмитѣ въ Оверния. Този албумъ се намиралъ въ Националната библиотека въ Парижъ, отъ дѣто съ голѣми трудности тя сполучила да си откопира нѣколко картини. Вѣроятно отъ сжщата епоха е и подобенъ албумъ за носиитѣ на народноститѣ въ Турция, когото видѣхме неотдавна у бившия министръ г-нь Дим. Тончева, печатанъ въ 1714 год. Тоя албумъ съдържащъ 100 картини, е билъ поржчанъ на френския

амбасадйоръ при Високата Порта г. **Де Ферриолъ** лично отъ французкия кралъ Людовикъ XIV. Въ костюмитѣ на разнитѣ националности фигуриратъ и тия на единъ българинъ и една българка. Ако би могли да се сравнятъ тия костюми съ тия носени въ Оверния, може би че ще се дойде до нѣкакви заключения подкрѣпващи нашата теза.

Къмъ 1845 г. Ханри Дониолъ пише: „Овернянския селянинъ пѣе непрекъснато и навсѣкждѣ: и кога работи, и кога седянкува, и при хората; за очудване е колко той е лакомъ за музика!... За монтанярдитѣ¹⁾ и за буреитѣ²⁾ овернянеца си остава вѣчно ненаситенъ. Нѣма часъ отъ деня, кога да не се чуе селска пѣсенъ, било то при жетва, било при коситба, било при гроздоберъ и всѣкога“.

1) 2) Овернянски пѣсни.

И въ тоя цитатъ като че ли се описва самия български селски битъ!

Подобно на българитѣ и овернянци водятъ нескончаеми процеси и за най-дрѣбни поводи, до като за бълхата изгарятъ юргана.

Отъ незапомнени времена овернянци приготвяватъ нѣкакво си кисело млѣко прилично на нашето. Въ селата е още запазенъ обичая преди да се разчупи да се направи кръсть върху самуня — хлѣбъ — това съмъ запомнилъ да прави и моята баба!

Въ току що основания локаленъ музей въ града Клермонъ-Феранъ, столица на Оверния, бѣхъ изненаданъ отъ много очебиющи сходства на нѣкои овернянски покжщнини и предмети съ българскитѣ: крина за мѣрене на зърнени храни, блюда и грънци съ сжщитѣ форми и шарки; стомни, делви, кантари, уредъ за изгасяване на свѣщи, со-

валки, сандъци обковани съ пирони, огнища съ котелъ на веригата, ужакъ, чакръкъ за предене, фурки, гюруци за духане за разгоряване на огъня, сукмани, ржкави изработени като дебърски-тѣ, мжжки панталони като тѣзи, които носятъ въ радомирско—привързани не на кръста, а на хълбуцитѣ и още много други.

Но най-забѣлжителното за отбѣлзване е, че националния музикаленъ инструментъ у българи както и у овернянци е **гайдата**, която овернянци наричатъ **кабрѣто** (отъ *Sabra*, което ще рѣче **коза**, защото се приготвява отъ козя кожа). Формата ѝ е точно сжщата, а въ мелодиитѣ има поразително сходство.

* * *

Отъ всичко до тукъ казано става ясно само до колко е неяснено историческото минало на българското пле-

ме. То обаче е имало и история, и култура още презъ първитѣ вѣкове на християнската ера, а може би и по-рано. Въ разни времена то е населявало разни страни на Азия¹⁾ и Европа, гдѣто на малки или на компактни маси е сътрудничело на културнитѣ прояви на обитаванитѣ отъ него страни. За компетентнитѣ въ областта на историята наши учени се открива, прочее, широко поле за търсене въ тая областъ.

Ние сме съгласни върху недостатъчната убѣдителностъ на аргументи като тия: че въ Оверния се играела сжщата ржченица както въ България, че гласа на българската пѣсенъ **Бурено-Буренке** приличала на тоя на овернянската **Бурея** и че самото име **Буре** схождало съ българското **Буре (-но)**. Ние

¹⁾ Въ Мала Азия е имало независимо българско ханство отъ XII до XV столѣтие.

обаче, не можемъ де останемъ равнодушни при фактитѣ: 1. Че въ цѣля Франция овернянци наричатъ бугри, 2. Че всѣкога, когато тамъ говорятъ за овернянци прибавятъ думата „бугръ“ — „*Bougre d'Auvergnat*“... и 3. Че самитѣ овернянци като се срѣщнатъ, се потупватъ по рамо като си казватъ Бугри де бугра! (българинъ май с' българинъ!).

Цитирания нѣколко пѣти отъ насъ г. Гандийонъ-Жанъ-д'Армъ съхранява извадки отъ 47 вѣстници и списания, които сж коментирали нашата теза за расова общность между българи и овернянци, теза изложена отъ насъ въ двѣ статии писани на френски¹⁾. Ако френския печатъ прояви такъвъ живъ интересъ по въпроса, съ право сме да очак-

¹⁾ „*Le Lyon Universitaire*“ 30 Mars et 6 Avril 1906 и „*La Revue Franco-bulgare*“ № 7, II année, Mars 1912.

ваме да проявятъ такъвъ и нашитѣ историци и други учени. Резултата на тия проучвания ще бжде, че ние ще познаемъ себе си по-добрѣ, и, ако въ далечното си минало сме имали толкова хекатомби и злощастия, ние ще откриемъ въ него и страници на величие и слава, които сж залогъ за по-свѣтло бждаше на народа ни.

